

GROENAMBITIEPLAN ENSCHEDE:
HET WORDT GROEN, TENZIJ ...

Werken aan de groene stad kan het tij keren

Wat is biodiversiteit nu precies? Waarom moeten we erin investeren, en hoe? Belangrijke maar lastige vragen voor beleidsmakers, hoveniers, bewoners en bestuurders. 'Nederland is zó keurig', verzucht Louise Vet, voorzitter van het landelijk Deltaplan Biodiversiteit. 'We harken alles aan, betegelen elke ruimte en zetten overal een schutting omheen. Deze obsessie met netheid is funest voor de biodiversiteit.'

Biodiversiteit gaat niet alleen over soorten, maar over complexe systemen waarin alles samenhangt. Die systemen zorgen voor zuurstof, voedsel, zoet water en een leefbaar klimaat. Met veel variatie tussen soorten hou je er bij veranderingen altijd genoeg over om de systemen overeind te houden. En ook binnen soorten: je familie is niet in een klap weg als er een gevaarlijke ziekte langskomt.

'Eén dier meer of minder maakt niet uit', stelt ecooloog Vet. 'Maar het wordt gevaarlijk als er veel soorten wegvallen en systemen verstoord raken.' In die situatie zitten we nu, we zijn bezig met de vernietiging van de biodiversiteit. Er is een kantelpunt: vóór dit punt kun je nog maatregelen nemen, maar erna ga je in een niet te stoppen spiraal omlaag richting massa-extinctie. Waar dit kantelpunt precies ligt, is onzeker. Vet vergelijkt het met Jenga, het spel waarbij je een toren bouwt met blokken die bij iedere beurt onder uit de toren getrokken moeten worden. Hoe lang kun je nog een blokje weghalen voor de (biodiversiteits) toren instort?

Kwetsbare gezondheid
Ook uit het menselijk ecosysteem moet je niet te veel blokjes weghalen. 'Hoe diverser je microbiom, hoe robuuster je gezondheid', vertelt Marco van Es, microbioloog en oprichter van de stichting Bac2Nature. Contact met de natuur is goed voor ons immuunsysteem. Uit wetenschappelijk onderzoek

blijkt dat groepen mensen die in de natuur leven een significant hogere diversiteit aan micro-organismen in zich hebben dan mensen in de "westerse wereld". En minder chronische ziektes zoals astma en eczeem. Als we gezond en weerbaar willen blijven, moeten we volgens Van Es een ander wereldbeeld omarmen. Met meer micro-organismen in onze leefomgeving en ons eten.

Het tij keren

We moeten en kunnen het tij nog keren door duurzamer te produceren en consumeren, en door natuurinclusief te bouwen, zegt Louise Vet. Iedereen moet meedoen: de agrosektor, de banken, de overheid en burgers. Iedereen moet het verhaal van biodiversiteit kennen en meenemen bij beslissingen. De kansen liggen volgens haar overall: 'Open je ogen, kijk naar het landschap en je ziet wat je kunt bijdragen om grijs groener te maken. Plaats houtwallen en heggen, maai de bermen minder, versterk dijken met planten ... Alles helpt.'

Het begint bij de grond onder onze voeten, letterlijk de grond onder ons bestaan. De onzichtbare processen die zich daar afspelen, zijn cruciaal voor het leven op aarde. Ze zorgen voor de bodemstructuur, voedingsstoffen, koolstofopslag, waterretentie en voorkomen ziektes en plagen. Onder meer door landbouw verliest de grond veel diversiteit. Dat heeft allerlei bijeffecten, waaronder meer CO2-uitstoot en uitdroging.

Grond beïnvloedt ook ons menselijk microbiom, vertelt Marco van Es: 'Kleine kinderen stoppen alles in hun mond. Dat doen ze niet alleen hier, maar ook bij volkeren in de natuur. Daar eten ze letterlijk grond. Daarin blijkt een gigantische verscheidenheid aan bacteriën te zitten. Waarschijnlijk zijn we zo geprogrammeerd en is de kindertijd een belangrijke periode om ons immuunsysteem te trainen. Laat kinderen dus lekker in de natuur spelen. Ze zullen een beter microbiom ontwikkelen.'

Wat heb je in de openbare ruimte nodig om kinderen echt aan het spelen te krijgen? 'Geen betegelde "speelgevangenis" in ieder geval', zegt Johan Oost van OBB Spelmakers en ruimtedenkers. Hij toont een poster van een glijbaan op tegels met een hekje eromheen. En een plaatje van hoe het beter kan: 'Kinderen hebben vaak genoeg aan zand en water of een plek waar ze zelf een hut kunnen bouwen. Bedenk maar waar je vroeger zelf het liefst zat!'

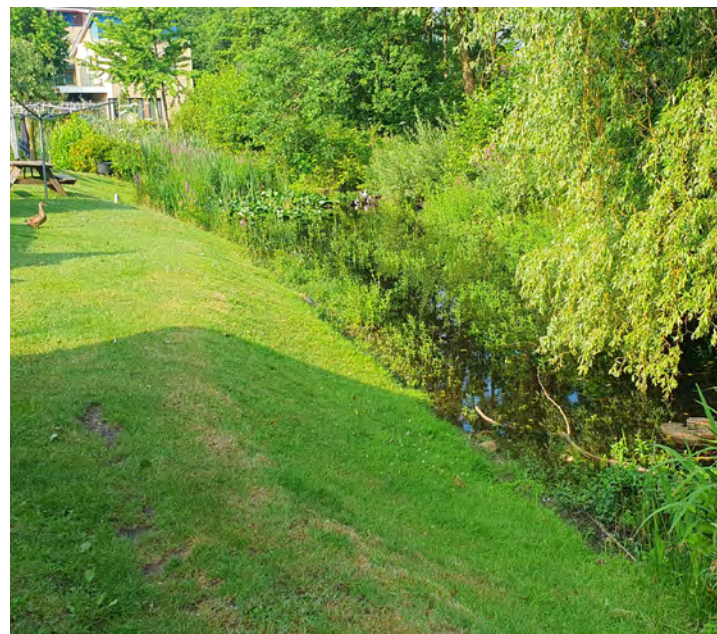
In de stad moet iedereen kunnen spelen, bewegen en ontmoeten in het groen, vindt Oost. Ook volwassenen. Dat bevordert niet alleen de biodiversiteit, maar helpt ook tegen obesitas en eenzaamheid.

Natuur voor Elkaar

Natuur voor Elkaar, het natuurprogramma van provincie Overijssel en diverse partners, organiseerde onlangs een

Bewust minder vaak gemaaide berm middenin de wijk. Oikos, Enschede

Wadi in de wijk Oikos, Enschede.

Wadi in de wijk Ruwenbos, Enschede.

bijeenkomst over biodiversiteit in Enschede. ‘Om leefbaar en aantrekkelijk te blijven, moet Enschede vergroenen’, zegt Stefan Volmer, beleidsadviseur Leefomgeving bij die gemeente. Enschede ligt op een stuwwal en is daarom extra kwetsbaar voor de effecten van klimaatverandering: delen van de stad staan snel onder water. Daarnaast zorgt verstening voor temperatuurproblemen – in augustus 2022 tikte de Enschedese thermometer 54 graden Celsius aan – en kampen sommige plekken met extreme verdroging; een erfenis uit het textielverleden.

In december 2021 stelde de gemeente een *Groenambitieplan* vast. Dat plan start met een groene droom: Enschede als één groot park, in balans voor mens, plant en dier. Volmer verduidelijkt dit met een illustratie van een futuristische groene stad vol klimplanten, bomen en water tussen aantrekkelijk ogende gebouwen en straten. ‘Om deze droom te verwezenlijken, moeten we zorgen voor meer variatie en biodiversiteit. Ons uitgangspunt is daarom steeds: het is of wordt groen, tenzij ...’

Om aantrekkelijk te blijven, moet Enschede ook groeien, er moeten bijvoorbeeld woningen bij. Dat gaat de nodige spanningen opleveren, denkt Volmer: ‘Groen groeien is een grote zoektocht en vraagt om een andere manier van denken. Ga niet uit van bouwen, wonen en werken, maar draai het om: de ondergrond, het water en de bodem moeten het uitgangspunt zijn, want daarmee valt of staat alles.’

Denk bij het groen inrichten van een wijk eerst goed na over de behoeftes van bewoners, adviseert Johan Oost: ‘Vergeet bijvoorbeeld de jongeren niet, die hebben weer andere dingen nodig dan kinderen. Zoals een trapveldje of een plek waar je veilig kunt hangen en kletsen. Als je dit goed doet, voorkom je problemen en besteed je geen geld aan dingen waar niemand op zit te wachten. Denk ook samen met alle disciplines, want groen is veel breder dan de grenzen van beleidsthema’s of gemeenten. Er zijn veel koppelkansen: verschillende budgetten mogen vaak op één hoop, dus met slim combineren kun je veel bereiken.’

TEX Buitengewoon

Vaak starten projecten met de ambitie alles zo groen mogelijk te doen, maar iedereen krabbelt snel terug als de kosten hoger worden. Architect Sandra van Arragon herkent dit dilemma, maar ze is optimistisch: in vergelijking met een aantal jaren geleden is de visie op bouwen in de stad veranderd. Gezondheid en duurzaamheid staan veel hoger op de agenda. Van Arragon is betrokken bij het project TEX Buitengewoon op het Ledeboerterrein in Enschede. Op dit voormalige industrie-terrein in het centrum ontwikkelt Woningcorporatie Ons Huis samen met Dura Verhuur een eigentijds woonconcept met oog voor de woonbehoeftes van nu én de toekomst. Daarbij speelt groen een belangrijke rol, onder meer via de besloten stadstuin die het hart vormt van het woningencomplex.

Overall is over nagedacht; groene daken, klimplanten, regentonnen en kratten zijn niet alleen decoratief maar vooral nuttig voor verkoeling, isolatie en wateropvang. Men wil serieus groen in het park, ook bomen. Maar dat is ingewikkelder dan

het lijkt, vertelt Van Arragon: ‘Als je wilt dat die bomen blijven staan, moet de kwaliteit van de grond voldoende zijn. Daar moet je dus in investeren.’ En daar duikt het bekende probleem op: gaat het om “zichtbaar geld”, zoals kabels en leidingen, dan mag alles. Maar gaat het om groen of bodem, dan overtuig je partijen minder makkelijk. Het is vooral een kwestie van bewustwording, ervaren betrokkenen. Als partijen het verhaal achter vergroening kennen, werken ze gemotiveerder mee.

Lessen

‘Ook 30 jaar geleden probeerden we al meer groen in de stad te krijgen’, vertelt Gerdrik Bruins, bedenker van de wadi’s in Enschede. Wadi’s zijn onder meer groene greppels in de wijk, die regenwater vasthouden en langzaam in de grond laten zakken. Deze wadi’s kwamen in nieuwbouwwijken zoals Oikos en Ruwenbosch, met wisselend succes. Hoewel men hoopte dat bewoners de wadi’s fanatiek zouden onderhouden, bleek dat niet altijd het geval. Waar ze grensden aan achtertuinen

bouwde men de ruimte al snel vol met vlonders, overkappingen en kliko’s. Zo verdween het verbindende groen en werd water minder goed afgevoerd. Hoe zorg je nu dat mensen hun buurt groen houden? Het individualisme in mensen gaat heel ver, weet Bruins, en handhaving is lastig. Maar het helpt als bewoners van tevoren goed weten waar ze aan beginnen en wat van ze wordt verwacht.

Dit beaamt Laura van Tongeren, tuin- en landschapsontwerper bij de gemeente Enschede. Ze is betrokken bij de nieuwe groene nieuwbouwwijk De Leuriks, waar 75 woningen verrijzen tussen het groen. Er loopt een beek die zich via wadi’s kan vullen. Behalve het trapveldje zijn er geen gewone grasvelden, het terrein is ruiger, met (fruit)bomen en wilde bloemen. Van Tongeren: ‘Mensen hebben hier hun eigen greppel, die zit inbegrepen bij de kavel. Spannend, want nu zijn ze zelf verantwoordelijk. In plaats van schuttingen zijn er hagen als erfafscheiding. Deze maken deel uit van het bestemmingsplan.’

De uitdaging is om evenwicht te houden tussen orde en chaos in de wijk, zegt Van Tongeren: ‘Een waterafvoersysteem vergt veel techniek en je hebt de neiging om van alles te plannen en te maken, zoals insectenhôtels. Maar voor de natuur is loslaten vaak beter. Valt er een boom om? Laat maar lekker liggen, dan maak je de insecten nog blijer.’ Dat sluit weer aan bij wat Louise Vet eerder zei: ‘De obsessie met netheid is funest voor de biodiversiteit.’

Over Natuur voor Elkaar

In Overijssel werkt Natuur voor Elkaar samen met gemeenten, natuurpartners, bedrijven en bewonersinitiatieven verder aan het vergroenen van steden en dorpen. www.natuurvoorelkaar.nl. Voor informatie mail naar natuurvoorelkaar@overijssel.nl